

CONSORTIUL DE EXTENSIE SI DIVERSIFICARE RURALA. SITUATIA DIAGNOSTIC PRIVIND STAREA FERMIERILOR IN JUDETUL CALARASI

Prof. Dr. Gabriel Popescu, Academia de Studii Economice București

În economia județului Călărași, puține ramuri de activitate au în prezent o poziție atât de clar delimitată precum agricultura. Potențialul natural, dar și factori condiționali care s-au manifestat în ultimele două decenii au contribuit hotărâtor în acest sens. Relieful de câmpie și solurile cernoziomice, explică caracterul predominant cerealier al regiunii, în timp ce modificările structurale apărute în economie după 1989 au influențat negativ sectorul industrial. Agricultura constituie în prezent principala activitate economică, bazată pe aproape 3% din suprafața agricolă a țării și pe mai mult din 84% din suprafața județului.

Resursele naturale

Județul Călărași se întinde pe 508,8 mii hectare în sud-estul României, pe stânga cursului inferior al Dunării (km 452-300). Se învecinează cu județele Ialomița (nord), Constanța (sud-est), Giurgiu (vest) și Sectorul Agricol Ilfov (nord-vest).

Suprafața de câmpie pe care o ocupă județul Călărași se înclină ușor pe direcția nord-vest – sud-vest, cuprinzând mai multe subunități ale Câmpiei Române: Bărăganul Sudic, Câmpia Burnazului, Câmpia Vlasiei și Lunca Dunării.

Rețeaua hidrografică este în întregime tributară Dunării, având una din cele mai scăzute densități din țară (0,1 km/km²). Principalele cursuri de apă sunt alohtone, reprezentate de fluviul Dunărea, cu poziție periferică, delimitând județul în sud și sud-est și râurile Argeș și Dâmbovița.

Clima este temperat continentală.

Cantitatea medie anuală de precipitații este de 500-540 mm, dar se caracterizează printr-o variabilitate neperiodică accentuată.

Solurile fac parte din clasa molisoluri, caracterizate de o fertilitate ridicată.

Populația

Datele înregistrate la recensămintele populației din 1992 și 2002 evidențiază în județul Călărași o scădere a numărului populației cu un procent ușor mai redus decât cel înregistrat la nivel național (4,19% față de 4,95%). Practic, populația județului se diminuează cu 14187 persoane. Grupa de vârstă 60 de ani și peste a înregistrat o creștere de 13% în intervalul 1994-2002, reprezentând 22% din total la sfârșitul perioadei (față de 19% în 1994).

Structura pe sexe a populației este echilibrată, cu ușoară predominare, la nivelul județului, dar mai ales în mediul urban, a populației de sex feminin. Remarcăm faptul că în mediul rural proporția relativă a bărbaților și femeilor este foarte apropiată, cu diferențe între ele de numai 0,36%, astfel că numărul persoanelor de sex masculin este depășit de cel al femeilor cu numai 1460 persoane.

Forța de muncă

Rata de activitate a populației în județul Călărași, de circa 40%, arată faptul că populația care lucrează, își caută de lucru sau se pregătește să lucreze reprezintă o proporție mai mică decât valoarea înregistrată la nivel național (peste 50%). Pe de altă parte, gradul de ocupare este ridicat, având în vedere faptul că în anul 2002 proporția populației ocupate este de 82% din populația activă.

Repartiția populației ocupate din județul Călărași pe tipuri de activități arată faptul că agricultura reprezintă, cum era de așteptat, cea mai importantă ocupație (>44%), urmată de industria prelucrătoare (16,8%) și comerț (8,3%). Peste jumătate din populația ocupată își desfășoară activitatea în sectorul privat, proporția fiind mai ridicată în mediul urban și menținându-se predominantă în mediul rural.

Șomajul afectează 16,7% din populația activă a județului, înscriindu-se pe o curbă ascendentă. Astfel, deși în anul 1997, numărul șomerilor s-a redus la jumătate față de anul 1994, în următorii ani numărul șomerilor este în creștere, fiind în 1999 de 2,4 ori mai mare, iar în 2002 de 3,4 ori.

În **economia** județului, activitatea principală este **agricultura**, bazată pe un potențial deosebit. Acest fapt este ilustrat de dimensiunea suprafeței agricole, care situează județul pe locul 8 în țară (426780 ha), de structura populației ocupate pe activități ale economiei naționale, dar mai puțin de numărul societăților comerciale care își desfășoară activitatea în agricultură. Acestea reprezintă numai 6,2% din total, dar li se adaugă societățile agricole, asociațiile familiale și alte tipuri de unități. Numărul salariaților din agricultură, vânătoare și servicii anexe este de numai 5814 persoane, respectiv 14,25% din total, dar comparativ cu valorile înregistrate la nivel național (2%) și regional (5%) evidențiază importanța acestui sector de activitate în economia județului.

Industria este orientată, cu precădere, spre activități de prelucrare. Principalele ramuri reprezentate la nivelul județului sunt: industria alimentară și a băuturilor; fabricarea articolelor de îmbrăcăminte; fabricarea celulozei, hârtiei și a produselor din hârtie; industria altor produse și minerale nemetalice; industria metalurgică și a produselor din metal și industria mijloacelor de transport. În industria prelucrătoare, cea mai mare pondere este deținută de industria alimentară care, în anul 2003 a contribuit cu 58,4% la producția industrială a județului. Urmează, în ordine, industria confecțiilor textile (17,6% din totalul producției industriale), industria celulozei și hârtiei (9,0%), industria altor produse din minerale nemetalice (3,0%).

Teritoriul județului Călărași este traversat de magistrala feroviară dublă București-Constanța (principal nod feroviar), la sud-vest existând tronsonul feroviar București-Oltenița. Lungimea drumurilor publice totalizează 1175 km, din care 385 km sunt drumuri naționale și 793 km drumuri județene și comunale, astfel că densitatea rețelei rutiere este de 23,1 km/100 km². Județul Călărași este traversat de autostrada București-Fundulea-Fetești-Constanța. Transporturile navale de mărfuri și de agrement pe Dunăre se derulează prin porturile fluviale Călărași și Oltenița.

Legătura directă cu un larg spațiu geografic contribuie și la dezvoltarea turismului. Riveranitatea județului Călărași la Dunărea creează o atractivitate turistică deosebită, dar insuficient exploatată în prezent. Utilizarea locurilor disponibile în structurile de cazare se menține scăzută la nivelul județului pe parcursul unui an turistic (15-24%).

Ultimii ani au însemnat în județul Călărași și noi pași pentru creșterea oportunităților de dezvoltare, având la bază cele mai importante avantaje, între care menționăm: potențialul agricol, potențialul tehnic, resursele de apă, poziția geografică de frontieră la intersecția drumurilor de tranzit între Asia și Europa de Vest; ieșirea la calea navigabilă; resurse umane pregătite.

În 1993 a fost înființat Punctul de control pentru trecerea frontierei Călărași (România) – Silistra (Bulgaria). Acesta a contribuit la dezvoltarea economică a regiunilor de graniță prin intensificarea comerțului și a cooperării economice.

Situația exploatațiilor agricole

Prin aplicarea Legii fondului funciar, circa 61,5% din suprafața agricolă a județului se află în proprietate privată, astfel că au luat ființă 518 societăți agricole cu personalitate juridică din desființarea fostelor CAP-uri. În județ mai funcționează un număr mare de asociații familiale și peste 2000 de persoane fizice care sunt orientate cu precădere către comerț, alimentație publică și sfera serviciilor.

Județul Călărași are un total de 83564 unități agricole (8,86% din zona de sud și 1,75% din România), din care 99,4% exploatații agricole individuale și 0,6% unități cu personalitate juridică (13,8% din zona de sud și 2,24% din România).

Fiind un județ de câmpie, agricultura deține ponderea cea mai importantă în economia locală. Fondul funciar are următoarea structură: teren arabil 96,8%, pășuni 1,25%, fânețe 0,02%, vii 1,84% și livezi 0,07%.

Județul Călărași utilizează o suprafață agricolă totală de 375633 ha (16,0% din zona sud și 2,7% din România), din care 23% în exploatațiile individuale (7,6% din zona sud și 1,1% din România) și 77% suprafața utilizată de către unitățile cu personalitate juridică (24,0% din zona de sud și 4,6% din România).

Structura suprafeței agricole utilizate în România pe categorii de folosință, la recensământul general agricol din 2002, a fost următoarea: 62,8% teren arabil; 1,4% grădini familiale; 33,2% pășuni și fânețe naturale și 2,5% culturi permanente. În România suprafețele ocupate cu pășuni și fânețe au crescut în detrimentul celei arabile și a celei cu vii și livezi (culturi permanente).

Județul Călărași are suprafața agricolă utilizată pe următoarele categorii de folosință: 94,6% teren arabil, 1,3% grădini familiale, 2,7% pășuni și fânețe naturale, 1,35% culturi permanente. După cum se observă, județul Călărași are o pondere covârșitoare în ceea ce privește terenul arabil (care include și terenul rămas necultivat dar și cel ocupat de sere, solarii, căpșunerii).

Gospodăriile agricole individuale din România utilizează o suprafață agricolă de 7715632 ha, din care: 70% teren arabil, 3% grădini familiale, 24% pășuni și fânețe naturale și 3% culturi permanente.

Județul Călărași înregistrează o suprafață agricole utilizată de ecplotațiile agricole individuale de 87456 ha, din care 89% teren arabil, 5,7% grădini familiale, 0,03% pășunio și fânețe naturale, 5,3% culturi permanente.

Suprafața agricolă utilizată care predomină în exploatațiile agricole individuale din județul Călărași este cea arabilă și grădinile familiale, respectiv o suprafața destinată produselor agricole, în principal pentru consumul propriu al membrilor exploatației agricole individuale.

Unitățile agricole cu personalitate juridică din România utilizează o suprafață agricolă de 6223840 ha (cu 1491792 ha mai puțin decât exploatațiile agricole individuale) din care 54% teren arabil, 44% pășuni și fânețe naturale, 2% culturi permanente.

În județul Călărași suprafața agricolă utilizată de unitățile agricole cu personalitate juridică este de 288177 ha, din care 96% teren arabil, 3,5% pășuni și fânețe naturale, restul culturi permanente.

Suprafața agricolă utilizată care predomină în unitățile agricole cu personalitate juridică din județul Călărași este terenul arabil, pășunile și fânețele naturale, acestea fiind combinate pentru creșterea animalelor.

Județul Călărași are o suprafață agricolă irigată de 22574 ha (6% din ponderea suprafeței irigate în suprafața agricolă utilizată a României).

Județul Călărași deține un număr de 5038 tractoare, reprezentând 17% din totalul de tractoare al zonei de Sud și 2,9% al României. Ponderea cea mai mare o înregistrează unitățile cu personalitate juridică (53%), urmate îndeaproape de exploatațiile agricole individuale (47%). Din păcate, încărcătura medie pe un tractor în județul Călărași este de 71 ha, fiind un element nefavorabil.

Județul Călărași prezintă următoarele efective de animale pe specii: bovine 7,4% din totalul efectivelor de bovine a zonei Sud și 1,1% din efectivele României; ovine 16,1% și respectiv 1,7%; caprine 11,7%, respectiv 2,2%; porcine 15,7%, respectiv 2,8%; păsări 16%, respectiv 3,7%; cabaline 14,2%, respectiv 2,2%; familii de albine 9,4%, respectiv 1,6%. Ponderea cea mai mare o înregistrează ovinele și păsările, fiind o zonă cu tradiție.

Județul Călărași a înregistrat următorul număr de animale ce revin la 100 ha teren, pe principalele specii: 9 la bovine, 33 la ovine, 4 la caprine și 65 la porcine.

Piața cerealelor în județul Călărași

Județul Călărași este o zonă cerealieră importantă a României, dar fiind relieful predominant de câmpie. Suprafața ocupată cu cereale a înregistrat o evoluție ascendentă de la 58% din total suprafață cultivată în anul 1990 la 67% în anul 1997, ajungând în 2002 la 70%.

Suprafața cultivată cu grâu a înregistrat o evoluție oscilatorie în perioada 1990-1996, dar începând cu anul 1997 a înregistrat un trend ascendent (42,3% în 1997, 47,5% în 1999, 55,9% în 2001).

Suprafața cultivată cu porumb a înregistrat în perioada 1990-1995 o tendință oscilatorie, urmând ca în perioada 1996-2001 să înregistreze reduceri însemnate (58,6% în 1996, 43,5% în 1999, 32% în 2001).

În 2002 în județul Călărași, din totalul suprafeței cultivate cu cereale grâul și secara ocupau 53,8%, orzul și orzoaica 14,6%, iar porumbul 30,7%.

Din punct de vedere al structurii de proprietate, sectorului privat îi revine 90% din suprafața totală cultivată și 93,1% din suprafața cultivată cu cereale. Pe categorii de culturi sectorul privat deține 93,1% din suprafața totală cultivată cu grâu, 91,1% din suprafața totală cultivată cu orz, 62,8% din suprafața totală cultivată cu ovăz și 94,6% din suprafața totală cultivată cu porumb.

Producția de cereale la nivelul României, în general, și a județului Călărași în special, a înregistrat oscilații. Cele mai mari s-au înregistrat la cultura porumbului, urmată de grâu, iar cele mai constante au fost producțiile realizate la orz și orzoaică. Randamentele obținute pentru cereale în perioada 1990-2002 au avut oscilații mai mari în cazul sectorului privat față de cel de stat.

Producția totală de cereale a fost în 1996 de 594135 tone (aproximativ 56% din producția anului 1995 și 66% din cea a anului 1990) și în 2002 de 613710 tone (48% din producția anului 1997 și 69% din cea a anului 1990). Cele mai ridicate valori s-au înregistrat în anul 1995 – 1054570 tone, în anul 1997 – 1254896 tone și în 2001 – 1050286 tone.

Cererea de produse cerealiere se concretizează în: consumul populației, semințe utilizate ca input-uri pentru agricultură și consumul de furaje pentru hrana animalelor.

Consumul populației a înregistrat scăderi în toată perioada analizată datorită tendinței generale de reducere a consumului de pâine ce se manifestă pe plan mondial, dar mai ales politiciii practicate de guvern în domeniul prețurilor la unele produse agricole.

Producătorii agricoli din județul Călărași se confruntă cu lipsa spațiilor de depozitare proprii. Spațiile de depozitare sunt reprezentate în principal de fostele silozuri existente înainte de anul 1990. După 1990 acestea s-au regăsit în proprietatea societăților comerciale cu capital majoritar de stat – Comcereal, ulterior fiind privatizate. În prezent jumătate din acestea aparțin unor societăți comerciale din afara județului (din București, Ialomița, Galați, Buzău). Capacitatea totală de depozitare este de 742 mii tone, din care 403 mii tone în silozuri și 329 mii tone în magazine.

Pe piața cerealelor din județul Călărași activează 34 societăți comerciale care au ca obiect de activitate comerțul en gross cu cereale și servicii de intermediere în comerțul en gross cu materii prime agricole. Dintre cele mai importante se remarcă: Promex Com SRL Oltenița, FNC SA Călărași, Procera Agrochemical Romania SRL Fundulea, SC Andy Rusu SNC Călărași, SC Terra Impex SRL Oltenița, SC Olvagen SRL Oltenița, Marianda SRL Cuza Vodă, Nelly Impex SRL Oltenița, Nelia Bancu SRL Călărași.

Prețurile la cereale, practicate în județul Călărași, se situează mult sub prețurile practicate de alte județe din sudul și sud-estul țării și sub media prețului pe țară. În 1999 prețul grâului era de 1216 lei/kg, iar în 2003 de 4719 lei/kg; prețul prumbului era în 1999 de 1041 lei/kg, iar în 2003 de 3673 lei/kg.

Situația economică dificilă dublată de o criză prelungită a economiei rurale necesită găsirea unor mijloace adecvate specifice dezvoltării locale generatoare de echilibrări și modernizare economico-socială.

Strategia de modernizare a comunităților rurale din județul Călărași se poate iniția pornindu-se de la aspectele locale, de la tradiționala potențialitate și promovarea oportunităților endogene care sunt identificabile în spațiul studiat.

Abordarea dezvoltării locale, a modernizării exploatațiilor agricole în scopul depășirii caracterului preponderent de subzistență/semi-subzistență prin implicarea populațiilor locale și prin extrapolarea inițiativelor de la actorii rurali la nivel de comunitate a facilitat procesul elaborării unor strategii corespunzătoare unor necesități reale, locale.

Inițiativele locale, economice și sociale au fost considerate vectori ai procesului de modernizare locală în măsura în care a existat un proces de emergență între ele și resursele endogene, în mod deosebit proximitatea lor.

Implicarea resurselor umane locale și potențarea rolului pe care-l au deja în revitalizarea comunităților a constituit unul din factorii cheie ai dezvoltării locale permițând mutarea accentului asupra potențialului uman.

Capacitatea resurselor umane de a induce elemente noi prin noi activități a fost relevată de propria lor istorie și de mediul socio-economic specific comunităților din care fac parte.

Capacitatea unor comunități rurale de a polariza în diverse moduri activitatea unor areale, mai mult sau mai puțin extinse a constituit o altă dimensiune a abordării dezvoltării locale. Relațiile economice și sociale care funcționează în prezent între localitățile rurale conturează un sistem rural care are, mai ales viabilitate economică fundamentată pe tipuri diferite de transferuri economice, uneori specializate. Existența firmelor cu specific agricol – colectare, depozitare, prelucrare -, asigură un segment al filierei agroalimentare și fundamentează un potențial proces de integrare a mai multor comunități într-un sistem al localităților rurale care au aceeași specificitate economică.

Actorii rurali care au un rol important în economia locală sunt cei cu spirit antreprenorial care au exploatații agricole cu profil comercial și cei care au reușit să-și instituționalizeze afacerile agricole. Natura afacerilor este destul de limitată datorită specificului zonei agricole, a preponderenței activităților agricole; în general sunt firme care au ca principal obiect de activitate colectarea produselor agricole și depozitarea și bineînțeles producerea lor.

Istoria economică a performanțelor pe care le-au avut demonstrează modalitatea prin care au reușit să se dezvolte și să-și multiplieze activitățile agricole. Ele au generat alte firme sau compartimente care asigurau serviciile din amonte: producerea materialului semincer, asigurarea serviciilor mecanice, comercializarea

input-urilor agricole. Există în arealele studiate o multiplicare economică și implicit ocupațională care a asigurat viabilitatea economică a unui spațiu rural destul de extins.

Relațiile economice pe care aceste noduri economice le impun sunt de natură contractualistă, în esență de tip monetar, de o raționalitate de tip capitalist. Un alt aspect al firmelor sau antreprenorilor cu rol de convergență economică este promovarea concentrării funciare; arendarea, concesionarea, în general toate formele legale pentru comasarea terenurilor agricole permit nu numai o creștere a dimensiunilor exploatațiilor cu impactul economic respectiv, dar stabilesc noi relații între comunitățile rurale, noi fluxuri economice.

Sistemul rural format din mai multe comunități integrate economic s-a dovedit cu atât mai funcțional cu cât există mai multe firme care interacționează și cu cât acestea oferă un grad mai mare de accesibilitate ocupațională.

Reflexul social la nivelul comunităților rurale implicate nu are vizibilitate din cauza faptului că:

- istoria lor economică nu este prea îndelungată, nu au devenit forme tradiționale ale comunităților rurale;
- puterea lor economică nu este foarte mare, acumularea realizându-se în limite moderate;
- nu există comportamente sociale complementare unui asemenea tip de comportament economic;
- nu există forme instituționale care să promoveze, să susțină formele de polarizare economică inter-rurală.